

Розділ 1

...почати все спочатку. Ти маєш когось, а потім — ні. Ось і вся історія. От тільки *ти* сказала б, що людину не можна *мати*. Чи мені говорити «*вона сказала б*»? Може, так навіть краще — тобі б сподобалося. Бути якоюсь «*нею*» в книжці. Ну то й добре.

Вона б сказала, що людину мати не можна, але помилилася б. Людей можна привласнити за бентежно малу ціну. От тільки вона любить вважати себе загальним правилом для всього устрою космосу. І насправді таки можна мати когось собі за власність — та тільки не її. Ти не можеш володіти Лейлою. Хіба що знищиш її, підбереш для неї гарненьку рамочку й почепиш на стіну. Однак чи справді ми залишаємося собою, коли зупинимося, коли замираємо для фото? Одне я знаю напевно: «зупинитися» та Лейла аж ніяк одне до одного не пасували. Ось чому на кожнісінькій світлині вона немов розмита тінь. Ніколи не могла всидіти на місці.

Навіть зараз, у цьому тексті, я майже відчуваю її неспокій. Якби могла, вона б прослизнула між двома реченнями, немов метелик між двома планками жалюзі, і прикінчила б мою історію зсередини. Вона б перевдяглась у блискуче ганчір'я, яке завжди любила, подовжила б собі ноги, збільшила груди, накрутила волосся. Мене б вона спотворила, залишивши на моїй квадратній голові одне-єдине пасмо, нагородила б мене якоюсь вадою мовлення, зробила б мене кульгавою на ліву ногу, вигала б якусь уроджену деформацію, щоб я не могла втримати в руці олівець.

Можливо, вона б пішла ще далі — бо здатна й на таке лиходійство — вона б узагалі мене не згадала. Перетворила б мене на незавершений ескіз. Ти б так і зробила, правда? Вибач — *вона*. Вона б зробила так, якби була тут. Проте це я розповідаю історію. Можу зробити з нею все, що заманеться. *Вона* не здатна ні на що. *Вона* — усього лише чотири удари по клавіатурі. Я могла б сьогодні ввечері пожбурити ноутбук у мовчазний віденський Дунай, і вона б зникла, її крихкі пікселі розчинилися б у холодній воді й випорожнили все, чим вона була, у Чорне море, оминаючи Боснію, як графиня оминає жебрака дорогою до опери. Я могла б прикінчити її цим реченням, щоб її більше не існувало, щоб вона зникла, стала невиразним обличчям на фото зі шкільного випускного, забутою міською легендою зі старшої школи, згаданою лише у виносці, зроблений якимось п'яним придурком, де він вихваляється всіма тими, кого він *мав*, поки не *набрався розуму*. Її заледве можна було б розгледіти в маленькій купочці землі, залишеній на задньому дворі її будинку біля старої вишні. Я могла б убити її крапкою.

Я вирішую продовжити, бо можу. Принаймні тут я почуваюся в безпеці від її малопомітного насильства. Після цілих десяти років я повертаюся до своєї мови — її мови, а також усіх інших мов, які я добровільно полишила, як одного дня в Дубліні полишають чоловіка, який вас б'є. Після стількох років я вже не певна, що то за мова. А все чому? Через цілком посередню Лейлу Бегич у старих кросівках на липучках та джинсах із — господи-ти-боже-мій — стразиками на дупі.

Що між нами сталося? Чи це важливо? Хороші історії все одно ніколи не розкривають усі деталі. Залишаються тільки картинки, як малюнки на тротуарі, а роки опадають на них дощем. Проте наш початок не був простим мовчазним спостереженням та не дотримувався хронології. Він приходив і зникав кілька разів, смикаючи мене за рукав, немов голодне цуценя. *Ходімо*.

Почнемо спочатку. Ми постійно починали й завершували, вона прокрадалася в матерію повсякдення, наче вірус. Лейла входить, Лейла виходить. Насправді я можу розпочати з будь-якого моменту. Наприклад, з Дубліна. Парк Святого Стівена. У моїй кишені вібрує мобільник. Номер незнайомий. Я натискаю трикляту кнопку й кажу «алло» чужою мовою.

— І тобі привіт.

Після дванадцяти років повної мовчанки я знову чую її голос. Вона говорить швидко, ніби ми бачилися тільки вчора, і нам не треба заповнювати провали у знаннях, дружбі та хронології. Я можу вичавити із себе тільки одне слово — *Лейла*. Як завжди, вона торохтить без упину. Згадує ресторан, роботу, якогось хлопця, чие ім'я мені незнайоме. Ще згадує Відень. А я тільки й можу — *Лейла*. Її ім'я видавалося нешкідливим — малесенький паросток, що стирчить із мертвої землі. Я вирвала його з власних легенів, гадаючи, що воно нічого не означає. *Лейла*. Та за цим невинним паростком із землі вирвалися найдовші й найтовщі корені — цілий ліс літер, слів і речень. Ціла мова, похована глибоко всередині мене, мова, яка терпляче чекала на це маленьке слово, щоб нарешті розпрямити заляклі кінцівки й підвестися, ніби вона взагалі ніколи й не засинала. *Лейла*.

— Де ти взяла цей номер? — запитую в неї. Я стою посеред парку, зупинившись просто перед великим дубом, паралізована, ніби чекаючи, що дерево зараз відійде вбік і пропустить мене.

— А це важливо? — відповідає вона, і монолог триває. — Слухай, ти мусиш приїхати по мене... Чуєш? Зв'язок поганий.

— Приїхати по тебе? Не розумію. Що...

— Ага, забери мене. Я досі в Мостарі.

Досі. За всі роки нашої дружби вона жодного разу не згадувала Мостар. Ми навіть там ніколи не були, а тепер вона говорить так, ніби це якийсь беззаперечний загальновідомий факт.

— У Мостарі? Що ти робиш у Мостарі?

Я досі дивлюся на дерево, подумки рахуючи роки. Сорок вісім сезонів без її голосу. Я знаю, що кудись прямую, мій маршрут якийсь пов'язаний із Майклом, а ще зі шторами й аптекою, проте все це зараз намертво зупинилося. З'явилася Лейла, сказала: «Стоп, знято», і все завмерло. Дерев, трамваїв, люди. Наче стомлені актори.

— Слухай, з Мостаром довга історія... Ти ж водиш авто, так?

— Так, але не розумію... Ти в курсі, що я в Дубліні?

Я все озираюся довкола, боячись, що хтось почує. Слова зриваються з моїх вуст і реп'яхами чіпляються за пальто. Коли я востаннє говорила *тією мовою*?

— Ага, ти ж така поважна персона, — каже Лейла, готова знецінити все, що я могла пережити, поки її не було. — Живеш на острові, мабуть, цілими днями читаєш ту нудну грубезну книженцію, ходиш на бранчі з друзями-розумаками, еге ж? Класно. Та й нехай, слухай... Маєш якомога швидше приїхати й забрати мене. Треба потрапити до Відня, а ті придурки забрали в мене права, і нікому невтямки, що я мушу...

— Лейло, — намагаюся перервати її я. Навіть після всіх тих років я чудово зрозуміла, що відбувається. У ній промовляє та її дивна логіка, яка підказує: якщо тебе хтось зіштовхує зі сходів, то в усьому винна сила тяжіння; всі дерева були висаджені тільки для того, щоб вона могла присісти за ними посидіти; ну і всі дороги, хай які звивисті й довгі, завжди перетинаються в одній точці, в одному вузлі — там, де вона. Бо «всі дороги ведуть до Риму» — це ж несерйозно.

— Слухай, у мене мало часу. Мені справді більше нема кого попросити, усі мені верзуть якусь дурню, що вони зайняті, якщо чесно, у мене тут не так уже й багато друзів, а Діно не водить машину, бо ж коліно...

— Хто такий Діно?

— ... то я й подумала, що ти могла б на вихідних прилетіти до Загреба й сісти на автобус, хоча Дубровник був би кращим варіантом.

— Лейло, я в Дубліні. Я не можу просто забрати тебе з Мостара й відвезти до Відня. Ти здуріла?

Якийсь час вона мовчить, сопе й гучно видихає в телефон. Так, ніби вона терпляча мати, яка стримується з усіх сил, щоб не лягнути малюка. Минає кілька напружених секунд, поки я витріщаюся на впертий дуб, а тоді вона каже:

— Ти мусиш.

У цих словах немає жодної загрози, нічого ворожого. Таким тоном лікар сказав би вам кинути курити. І мене бентежить не це «мусиш», не те, що вона отак подзвонила мені дванадцять років по тому без жодного «як справи?», і навіть не те, як вона глузувала із цілого життя, яке я вигадала собі в цей час. Зрештою, для Лейли це класика. Однак в її голосі чулася абсолютна впевненість у тому, що я погоджусь, що в мене немає вибору, що моя доля вже вирішена ще до того, як я відповіла на триклятий дзвінок. І саме цей факт видається мені принизливим.

Я скинула виклик і заплхала телефон у кишеню. Оце вже ні. Навіть боги, хай які вони примітивні й легковажні, дають нам право вільного вибору. Я дивлюся на дуб і повільно дихаю. Більше не довіряю цьому повітрю — я забруднила його *своєю мовою*. Намагаюся скласти до купи те, що оце щойно сталося, подумки описуючи всю цю сцену так, як розповідатиму про неї Майклові, щойно дістануся додому. «Ти не повіриш, — скажу я йому. — Мені подзвонила одна подруга з Боснії й попросила...» Я планую слова іноземною мовою, сплітаю й скручую їх так щільно, щоб між ниточками не просочилося жодного промінця світла. І коли мені вже здається, що я вигадала, як розповісти про неї, як позбавити її будь-якого сенсу... Коли віддалік начебто прогуркотіли якісь автівки, на периферії мого зору знову рухаються люди, а вітер повертається й ворухить верхівку дуба — вона набирає мене знову.

— Саро, послухай. Прощу, — каже вона вже тихіше.

Сара. Мое ім'я, спотворене давно забутим кличним відмінком, лунає, ніби зі старого покинутого колодязя. Я знаю її. Вона знову стала тим невинним паростком, кимось із настільки ніжними руками, що ти довірила б їй потримати власний мозок.

— Лейло, я в Дубліні. Я живу тут не сама. У мене є обов'язки. Я не можу приїхати до Мостара. Розумієш?

— Але ж ти мусиш.

— Ти зникла понад десять років тому. Не відповідала на мої листи. Жодного разу зі мною не зв'язувалася. Та тебе взагалі вже могли поховати в якійсь... смердючій дірі, а я б і не дізналася. Вос-танне, коли ми бачилися, ти послала мене в сраку.

— Нічого такого я...

— Добре, чудово. Як скажеш. А тепер ти дзвониш мені й чекаєш, що я просто...

— Сара, Армін у Відні.

Усі птахи на дереві в мене над головою обертаються на камінь. Земля вислизає з-під ніг. Я залишуся тут, вросту ногами в землю перед цим дубом, а він звільниться і втече. Я відчуваю на собі пильний погляд двох воронів, що сидять на вербі неподалік. Я майже загадую бажання, щоб вони шугонули мені на голову й виклювали мої очі, вирвали вуха і язик. Та вони не можуть, бо ж зроблені з каменю.

— Що ти сказала? — перепитую вже пошепки.

Я боюся відлякати її голос. Він утече від мене, наче тарган.

— Армін у Відні, — повторює вона. — Ти мусиш приїхати й забрати мене.

Я заходжу до першого ж «Старбаксу» на своєму шляху й купую квиток на літак до Загреба через інтернет. Пересадка в Мюнхені, 586 євро.

[Вона ніколи не хотіла говорити про свого брата. Але того вечора щось було інакше — щось у ній зламалося, мов хлипка солом'яна огорожа. То був перший понеділок після випускного в коледжі — час, коли має початися твоє життя або принаймні його новий етап. Я всі вихідні сподівалася нарешті відчутти, що в мені щось змінилося. Але нічого не сталося. Ніби мені продали зіпсовану марихуану.

Ми сиділи на дивані в її кімнаті. На вулиці відчайдушно дерли горлянки бездомні коти.

— Двадцять марок, — сказала вона, погладжуючи коричневе плюшеве покриття дивана, що спокусливо розкинулося між нами. — Прийшов один чоловік і поміняв.

— А який колір був раніше? — спитала я.

Я напевно бувала в її кімнаті разів сто, та ніяк не могла пригадати цей диван у будь-якому іншому кольорі, крім коричневого.

— Бежевий, звісно, — відповіла вона. — Невже не пам'ятаєш?

Для мене це було неприйнятно: вона й бежевий колір. Лейла аж ніяк не поєднувалася з бежевим. Такі люди мовчазні й посередні. Я не наважилася запитати її про інші кольори, які (я була в цьому певна) заплямували світле покриття за роки моєї відсутності. Здебільшого я мовчала. Нервувалася. Після того дня на острові вона перестала говорити зі мною. Три роки коледжу без єдиного слова від неї. І от зненацька я сиджу на її дивані, примчала після першого ж дзвінка й ганебно готова прийняти будь-яку подачку.

Ми пили вино, хоч мені й не хотілося спиртного. Лейла налила мені повний келих і твердо, але лагідно промовила:

— Пий.